

Koninkrijksrelaties (IV) en BES-fonds (H)

Rapport bij het Jaarverslag 2020

2021

Algemene
Rekenkamer

Vooraf

Verantwoordingsonderzoek 2020

De Algemene Rekenkamer doet ieder jaar onderzoek naar de verantwoording die ministers in hun jaarverslagen afleggen over hun bestedingen, hun bedrijfsvoering en hun beleid. Dit noemen we het verantwoordingsonderzoek. Onze centrale vragen in dit jaarlijkse verantwoordingsonderzoek zijn:

- Is het geld in het afgelopen jaar besteed en verantwoord volgens de regels?
- Waren de zaken op het departement goed geregeld?
- Heeft het gevoerde beleid de gewenste resultaten opgeleverd?

Op basis van deze vragen beschrijven wij per begrotingshoofdstuk of de verantwoordelijke ministers hun zaken op orde hebben. Zoals onze wettelijke taak voorschrijft, geven wij daarbij ook oordelen over de financiële informatie, de kwaliteit van de bedrijfsvoering en de totstandkoming van de bedrijfsvoerings- en beleidsinformatie in de jaarverslagen van de ministers. Pas nadat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer bij de rijksrekening en rijkssaldibalans is ontvangen, kunnen de Staten-Generaal per begrotingshoofdstuk decharge verlenen aan de minister. Bijlage 2 bevat een uitgebreidere toelichting over ons verantwoordingsonderzoek.

Door de coronapandemie heeft het kabinet vanaf het voorjaar van 2020 veel steunmaatregelen getroffen voor de economie en de arbeidsmarkt. De financiële consequenties hiervan hebben een grote invloed gehad op de departementale jaarverslagen over 2020 en daarmee ook op ons verantwoordingsonderzoek. De normen voor onze oordeelsvorming over de financiële rechtmatigheid en het financieel beheer zijn ongewijzigd.

In ons verantwoordingsonderzoek hebben wij vanwege coronamaatregelen noodgedwongen meer werkzaamheden op afstand uitgevoerd. Deze manier van werken heeft het moeilijker voor ons gemaakt om bepaalde controles te doen, in het bijzonder onderzoeken ter plaatse. Bij het plannen van onze werkzaamheden hebben wij aandacht besteed aan de risico's hiervan. We hebben waar nodig aanvullende werkzaamheden gepland en uitgevoerd. Wij zijn dan ook van mening dat de verkregen informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze oordelen in het kader van ons verantwoordingsonderzoek.

Dit rapport heeft betrekking op het *Jaarverslag 2020* van Koninkrijksrelaties (IV) en BES-fonds (H). Onze overige publicaties in het kader van het verantwoordingsonderzoek 2020 vindt u op www.rekenkamer.nl/verantwoordingsonderzoek2020. Hier vindt u ook ons rapport *Staat van de rijksverantwoording 2020*. Hierin nemen wij de goedkeuring van de rijksrekening op. Ook bevat deze publicatie een overkoepelende uiteenzetting over het verantwoordingsonderzoek 2020.

Inhoud

1. Onze conclusies | 5

2. Feiten en cijfers | 7

2.1 Koninkrijksrelaties | 7

2.2 BES-fonds | 9

3. Financiële informatie | 11

3.1 Oordelen over Koninkrijksrelaties | 13

3.1.1 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op totaalniveau | 13

3.1.2 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op artikelniveau | 14

3.2 Oordelen over het BES-fonds | 15

3.2.1 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op totaalniveau | 15

3.2.2 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op artikelniveau | 15

4. Bedrijfsvoering | 16

4.1 Ontwikkelingen in de bedrijfsvoering | 16

4.2 Oordeel over de bedrijfsvoering | 17

4.3 Onvolkomenheden | 17

4.3.1 Informatiebeveiliging | 17

4.3.2 Bevindingen | 18

4.3.3 Conclusie en aanbevelingen | 18

4.4 Belangrijke risico's en aandachtspunten in de bedrijfsvoering | 19

4.4.1 Leningen aan de landen | 19

4.4.2 Nederlandse parlement te laat geïnformeerd over de eerste tranche aan leningen | 20

4.4.3 Risicoregelingen: toetsingskaders te laat naar het parlement | 21

4.4.4 Aanbevelingen | 21

4.5 Problemen bij andere ministeries bij uitgaven aan Caribisch Nederland | 22

4.6 Oordeel over totstandkoming bedrijfsvoeringsinformatie | 23

5. Beleidsresultaten | 24

5.1 Beleidscasus | 24

5.1.1 Nederlandse bijdrage aan de wederopbouw van Sint-Maarten | 24

5.1.2 Beschikbaar gestelde bedrag grotendeels toegekend aan projecten | 25

5.1.3 Beperkte voortgang prioritaire wederopbouwprojecten | 26

- 5.1.4 Herprioritering noodzakelijk voor laatste fase van het trustfonds | 29
- 5.1.5 Aanbevelingen | 30
- 5.2 Oordeel over de totstandkoming beleidsinformatie Koninkrijksrelaties | 30
- 5.3 Oordeel over de totstandkoming beleidsinformatie BES-fonds | 31

6. Reactie minister en nawoord Algemene Rekenkamer | 32

- 6.1 Reactie minister van BZK | 32
- 6.2 Nawoord Algemene Rekenkamer | 33

Bijlagen | 35

- Bijlage 1 Overzicht fouten en onzekerheden Koninkrijksrelaties 2020 | 35
- Bijlage 2 Over het verantwoordingsonderzoek | 38
- Bijlage 3 Literatuur | 43
- Bijlage 4 Eindnoten | 46

1. Onze conclusies

Na orkaan Irma in 2017 heeft Nederland geld uitgetrokken voor de wederopbouw van Sint-Maarten. De middelen uit het trustfonds voor deze wederopbouw, die worden beheerd door de Wereldbank, zijn eind 2020 grotendeels geormerkt voor specifieke activiteiten. Het is volgens ons van belang dat de stuurgroep van het trustfonds aandringt op het stellen van scherpere prioriteiten. Mede door de coronacrisis en het daardoor grotendeels wegvallen van toerisme kwamen Aruba, Curaçao en Sint-Maarten in 2020 in liquiditeitsproblemen. Nederland ondersteunt deze landen met leningen en noodhulp. We vragen aandacht voor de positie van het Nederlandse parlement bij te verstrekken nieuwe leningen aan de 3 landen.

Positie parlement behoeft aandacht

Nederland heeft in 2020 € 621 miljoen geleend aan Aruba, Curaçao en Sint-Maarten om de liquiditeitspositie van deze landen te versterken. Voor de begrotingsaanpassingen die nodig waren voor deze leningen heeft de minister van BZK in 2020 steeds gebruik gemaakt van de mogelijkheid die de Comptabiliteitswet 2016 biedt om in noodsituaties de uitgave te verstrekken voordat het Nederlandse parlement de uitgave heeft goedgekeurd. Om recht te doen aan het budgetrecht van het parlement bevelen we de minister van BZK aan om na te gaan of het mogelijk is om bij toekomstige nieuwe leningen het parlement vooraf om goedkeuring te vragen door middel van een reguliere begrotingswet. Bij nieuwe leningen dient de minister een risicoanalyse op te stellen en te delen met het parlement. In 2020 heeft het parlement deze informatie niet tijdig ontvangen. We bevelen de minister van BZK aan de relevante regels na te leven en het parlement tijdig te informeren over dergelijke risicoanalyses.

Prioriteer in laatste fase wederopbouw

De totale kosten voor de wederopbouw van Sint-Maarten zijn geraamd op circa € 2 miljard. Nederland heeft maximaal € 550 miljoen ter beschikking gesteld voor de wederopbouw, waarvan € 470 miljoen wordt besteed via een trustfonds bij de Wereldbank. Eind 2020 waren projecten met uiteenlopende doelstellingen zowel in voorbereiding als in uitvoering voor een totaalbedrag € 338,2 miljoen van de maximaal toegezegde € 470 miljoen. Hiermee is de bodem van het trustfonds in zicht. Onzeker is of het resterende bedrag dat Nederland nog maximaal zal overmaken voldoende is om de lopende projecten af te ronden. Om te voorkomen dat de huidige projecten niet volledig gerealiseerd kunnen worden, is het volgens ons van belang dat de stuurgroep van het trustfonds geen nieuwe projecten in behandeling neemt en binnen de lopende projecten een prioritering aanbrengt.

Financieel oordeel bij het Jaarverslag 2020 van Koninkrijksrelaties

De financiële verantwoordingsinformatie in het Jaarverslag 2020 van Koninkrijksrelaties voldoet op totaalniveau aan de daaraan te stellen eisen, zoals opgenomen in de Comptabiliteitswet 2016 en de Rijksbegrotingsvoorschriften, met uitzondering van de rechtmatigheid van de uitgaven en ontvangsten.

Financieel oordeel bij het Jaarverslag 2020 van het BES-fonds

De financiële verantwoordingsinformatie in het Jaarverslag 2020 van het BES-fonds voldoet op totaalniveau aan de daaraan te stellen eisen, zoals opgenomen in de Comptabiliteitswet 2016 en de Rijksbegrotingsvoorschriften.

Onvolkomenheden bij Koninkrijksrelaties

Bestaande onvolkomenheden	2017	2018	2019	2020	
1. Informatiebeveiliging Rijksdienst Caribisch Nederland	✘	✘	✘	✘	▶

- ✘ Onvolkomenheid
- ✘ Ernstige onvolkomenheid
- ✓ Opgelost: de maatregelen die zijn uitgevoerd om de onvolkomenheid op te lossen, werken

- ▶ Er is in het afgelopen jaar ontwikkeling aangetoond in het oplossen van de onvolkomenheid
- || Er is in het afgelopen jaar weinig/geen ontwikkeling aangetoond in het oplossen van de onvolkomenheid

Verder in het rapport

- Hoofdstuk 2 Feiten en cijfers
- Hoofdstuk 3 Financiële informatie
- Hoofdstuk 4 Bedrijfsvoering
- Hoofdstuk 5 Beleidsresultaten
- Hoofdstuk 6 Reactie minister en nawoord Algemene Rekenkamer

2.

Feiten en cijfers

Bonaire, Sint-Eustatius en Saba

Voor de eilanden Bonaire, Sint-Eustatius en Saba (BES) coördineert de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) de rijksbrede inzet. Ook houdt de minister er financieel toezicht. De rijksdiensten, die taken uitvoeren voor de BES-eilanden, zijn ondergebracht in de Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN). De minister van BZK is verantwoordelijk voor het beheer van deze dienst (zie § 4.3).

Landen Aruba, Curaçao en Sint-Maarten

Aruba, Curaçao en Sint-Maarten zijn landen binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Voor deze landen is de minister van BZK onder andere verantwoordelijk voor het stimuleren van de versterking van de rechtstaat. Elk van deze landen beschikt over een eigen rekenkamer.

2.1 Koninkrijksrelaties

De uitgaven van het begrotingshoofdstuk Koninkrijksrelaties bedroegen in 2020 € 852,6 miljoen. Dit is 0,3% van de totale rijksuitgaven over 2020. Daarnaast zijn verplichtingen aangegaan voor € 823 miljoen. De ontvangsten bedroegen € 63 miljoen.

Tabel 1 Koninkrijksrelaties (IV) in cijfers in miljoenen €

	2018	2019	2020
Verplichtingen	435	169	823
Uitgaven	625	196	852
Ontvangsten	54	56	63

Omvang begrote uitgaven sterk gestegen

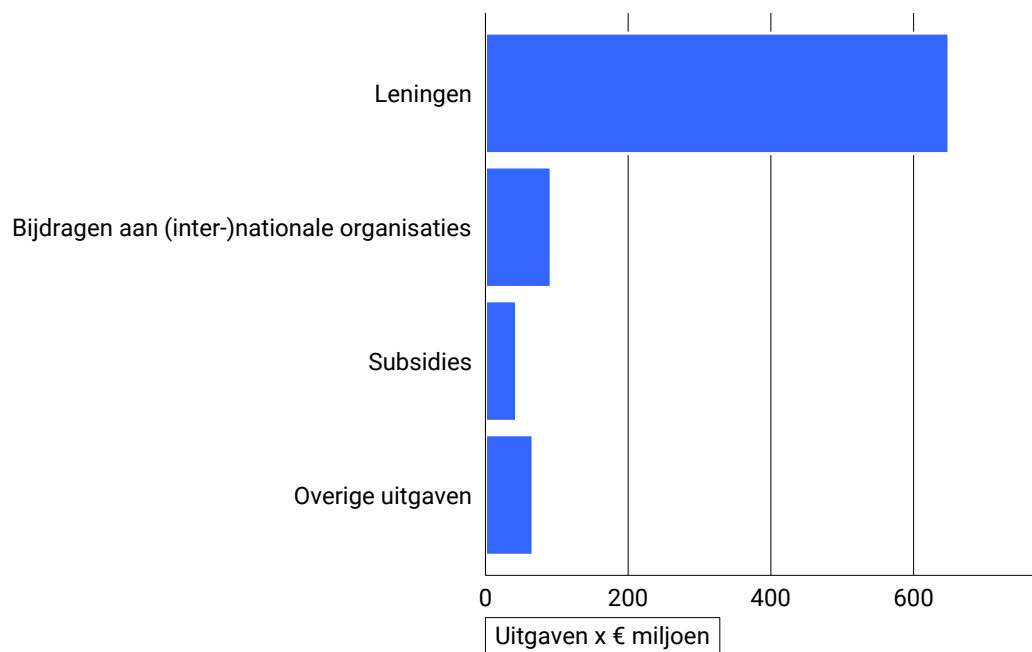
In de vastgestelde begroting voor 2020 was uitgegaan van € 83,3 miljoen aan uitgaven. De gerealiseerde uitgaven zijn een factor 10 hoger uitgevallen, vooral door de verstrekte leningen aan Aruba, Curaçao en Sint-Maarten. In § 3.1 en § 4.4 gaan we in op de besluitvorming over deze leningen.

Financiële instrumenten

In figuur 1 is aangegeven wat de omvang is van verschillende financiële instrumenten.

Figuur 1 *Uitgaven begrotingshoofdstuk Koninkrijksrelaties (IV) in 2020*

Grootste deel van hoofdstuk Koninkrijksrelaties gaat naar leningen

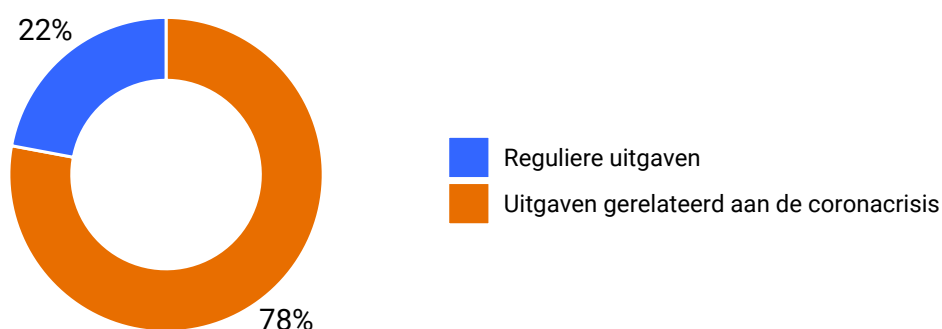

De indeling naar de financiële instrumenten is gebaseerd op gegevens van het Ministerie van Financiën. De Algemene Rekenkamer heeft deze gegevens niet gecontroleerd.

De uitgaven vanuit het begrotingshoofdstuk Koninkrijksrelaties bestonden in 2020 voor het grootste gedeelte uit leningen aan de landen Aruba, Curaçao en Sint-Maarten. Ruimt driekwart van de uitgaven had verband met de bestrijding van de coronacrisis (figuur 2), waaronder de leningen aan de landen (zie ook § 4.4).

Figuur 2 Aandeel aan coronacrisis gerelateerde uitgaven begrotingshoofdstuk Koninkrijksrelaties (IV) in 2020

Van de uitgaven van Koninkrijksrelaties was € 664 miljoen (78%) gerelateerd aan de coronacrisis

De bijdrage aan (inter)nationale organisaties uit het begrotingshoofdstuk Koninkrijksrelaties (IV) betreft een storting van € 102,7 miljoen in het trustfonds voor de wederopbouw van Sint-Maarten, dat door de Wereldbank wordt beheerd (zie § 5.1).

2.2 BES-fonds

Het BES-fonds is vergelijkbaar met het gemeentefonds in Nederland. Het is een beleidsarm fonds waaruit de BES-eilanden een vrij besteedbare uitkering ontvangen van de minister van BZK. Tabel 2 geeft een overzicht van de verplichtingen, de uitgaven en de ontvangsten van het BES-fonds.

Tabel 2 BES-fonds (H) in cijfers in miljoenen €

	2018	2019	2020
Verplichtingen	39	43	51
Uitgaven	39	44	51
Ontvangsten	39	44	51

Verhouding vrij besteedbare en geormerkte budgetten

Naast de uitkering uit het BES-fonds ontvangen de openbare lichamen van de BES-eilanden ook geormerkte budgetten, zoals bijzondere uitkeringen. Deze bijzondere uitkeringen zijn vergelijkbaar met specifieke uitkeringen die gemeenten in Europees Nederland ontvangen. Op verzoek van de Tweede Kamer voeren wij momenteel een onderzoek uit naar deze bijzondere uitkeringen dat wij naar verwachting op 23 juni 2021 publiceren.

3.

Financiële informatie

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten van ons onderzoek naar de financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2020* van Koninkrijksrelaties en het BES-fonds.

Wij werken zoveel mogelijk conform de internationale controlestandaarden voor rekenkamers (International Standards of Supreme Audit Institutions, ISSAIs). We houden daarbij rekening met het controlebestel waarin de Auditdienst Rijk (ADR) als intern controleur het jaarverslag certificeert. Voor haar oordeel maakt de Algemene Rekenkamer daarom zoveel mogelijk gebruik van de resultaten van de werkzaamheden van de ADR conform de Comptabiliteitswet 2016.

Als gevolg van de invloed van de coronacrisis op de (werk)omstandigheden heeft de Algemene Rekenkamer een beperkt deel van de werkzaamheden risicogericht moeten bijstellen in de afrondende fase van de controle. Die bijstelling heeft voornamelijk betrekking op de controle van delen van de saldibalans en de toets op de verslaggevingsvereisten. Echter, door mede gebruik te maken van de werkzaamheden van de Auditdienst Rijk in aanvulling op onze eigen werkzaamheden gedurende het jaar, hebben wij een voldoende basis voor onze financiële oordelen.

We geven oordelen over de rechtmatigheid, betrouwbaarheid en ordelijkheid van de financiële verantwoordingsinformatie. Dat doen we in § 3.1 voor Koninkrijksrelaties en in § 3.2 voor het BES-fonds. In onderstaande figuren zijn onze oordelen voor Koninkrijksrelaties en het BES-fonds weergegeven.

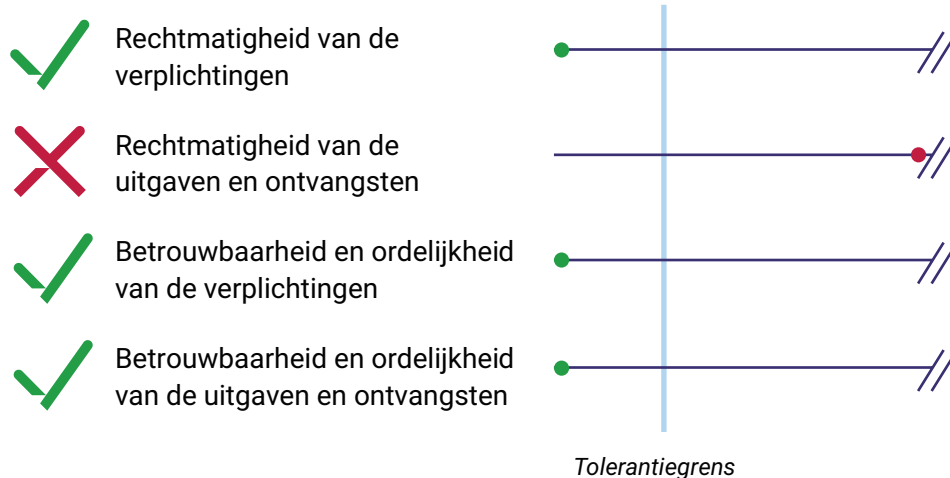
Figuur 3 *Financieel oordeel Koninkrijksrelaties*

Financieel oordeel bij het Jaarverslag 2020 van Koninkrijksrelaties

De financiële verantwoordingsinformatie in het Jaarverslag 2020 van Koninkrijksrelaties voldoet op totaalniveau aan de daaraan te stellen eisen, zoals opgenomen in de Comptabiliteitswet 2016 en de Rijksbegrotingsvoorschriften, met uitzondering van de rechtmatigheid van de uitgaven en ontvangsten.

Op totaalniveau

Op artikelniveau

- ✗ Artikel 5: fouten in de rechtmatigheid van de uitgaven en ontvangsten van € 137,6 miljoen.

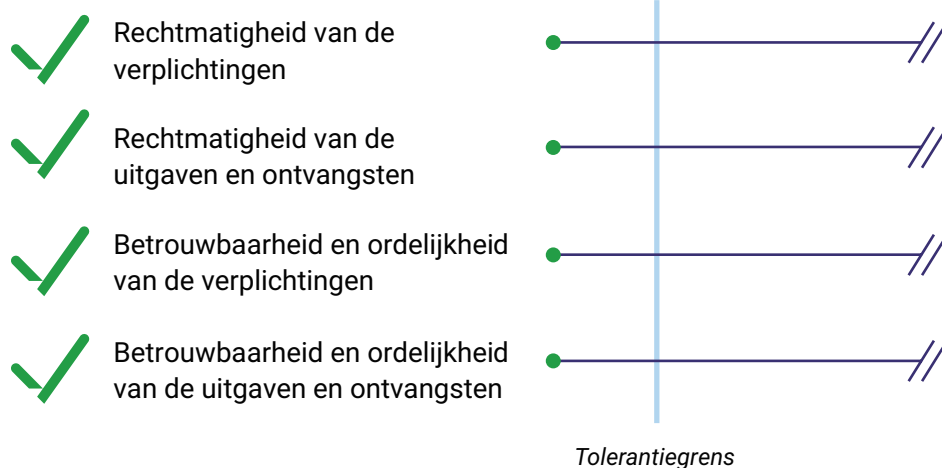
Figuur 4 Financiële oordeel BES-fonds

Financieel oordeel bij het Jaarverslag 2020 van het BES-fonds

De financiële verantwoordingsinformatie in het Jaarverslag 2020 van het BES-fonds voldoet op totaalniveau aan de daaraan te stellen eisen, zoals opgenomen in de Comptabiliteitswet 2016 en de Rijksbegrotingsvoorschriften.

Op totaalniveau

Gedetailleerde informatie over de geconstateerde fouten en onzekerheden in de verplichtingen en in de uitgaven en ontvangsten staat in afzonderlijke overzichten in bijlage 1.

3.1 Oordelen over Koninkrijksrelaties

3.1.1 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op totaalniveau

In deze paragraaf geven wij ons oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op totaalniveau.

De financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2020* van Koninkrijksrelaties:

- is op totaalniveau rechtmatig, met uitzondering van fouten in de rechtmatigheid van de uitgaven en ontvangsten;
- is op totaalniveau betrouwbaar en ordelijk en voldoet aan de regels voor het inrichten van de jaarverslagen.

Wij geven dit oordeel onder het voorbehoud dat de Staten-Generaal goedkeuring zullen verlenen aan de slotverschillen waarin alle geraamde uitgaven, verplichtingen en ontvangsten uit de begroting van Koninkrijksrelaties in overeenstemming zijn gebracht met de uiteindelijk gerealiseerde bedragen.

Fouten en onzekerheden in de rechtmatigheid op totaalniveau van de uitgaven en ontvangsten als gevolg van niet naleven artikel 2.27 CW 2016

De tolerantiegrens voor fouten en onzekerheden met betrekking tot de rechtmatigheid van de uitgaven en ontvangsten is overschreden. De overschrijding wordt veroorzaakt door de uitgaven van de eerste tranche liquiditeitssteun Aruba, Curaçao en Sint-Maarten waarbij het schriftelijke informeren van de Staten-Generaal niet tijdig heeft plaatsgevonden. Dit leidt tot een comptabele onrechtmatigheid van € 137,6 miljoen.

Artikel 2.27 van de Comptabiliteitswet 2016 bepaalt dat nieuw beleid niet wordt uitgevoerd voordat de suppletoire begroting die ten grondslag ligt aan dit beleid tot wet is verheven en in werking is getreden. Een uitzondering is mogelijk als de betrokken minister oordeelt dat uitstel van uitvoering van nieuw beleid niet in belang is van het Rijk én hij beide Kamers hierover heeft geïnformeerd. Omdat bij de eerste tranche van de leningen aan Aruba, Curaçao en Sint-Maarten het parlement niet tijdig schriftelijk is geïnformeerd door de minister van BZK, maar het geld wel is overgemaakt, is sprake van een, in comptabel opzicht, onrechtmatige transactie.

Voorbehoud slotverschillen – nog door de Staten-Generaal te autoriseren budgetten

Het bedrag aan verplichtingen dat in het *Jaarverslag 2020* van Koninkrijksrelaties is opgenomen omvat € 2,2 miljoen aan overschrijdingen op de begrotingsartikelen 4 en 6. Het bedrag aan uitgaven omvat € 0,9 miljoen aan overschrijdingen op het begrotingsartikel 6. Gaan de Staten-Generaal niet akkoord met de daarmee samenhangende slotverschillen, dan moeten wij onze oordelen over de financiële verantwoordingsinformatie mogelijk herzien.

3.1.2 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op artikelniveau

In deze paragraaf geven wij ons oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op artikelniveau.

De financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2020* van Koninkrijksrelaties:

- is op artikelniveau rechtmatig, met uitzondering van artikel 5. In dit artikel hebben we fouten geconstateerd in de rechtmatigheid van de verantwoording van de uitgaven en ontvangsten die de artikelgrens overschrijden;
- is op artikelniveau betrouwbaar en ordelijk en voldoet aan de regels voor het inrichten van de jaarverslagen.

Fouten en onzekerheden in de rechtmatigheid van begrotingsartikel 5

Schuldsanering/lopende inschrijving/leningen

De tolerantiegrens voor fouten en onzekerheden met betrekking tot de rechtmatigheid van de verantwoording van de uitgaven en ontvangsten op artikel 5 is overschreden. Het betreft een fout van € 137,6 miljoen. De overschrijding wordt veroorzaakt door de uitgaven van de eerste tranche van de leningen aan Aruba, Curaçao en Sint-Maarten waarbij het parlement niet tijdig schriftelijk is geïnformeerd door de minister van BZK.

3.2 Oordelen over het BES-fonds

3.2.1 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op totaalniveau

In deze paragraaf geven wij ons oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op totaalniveau.

De financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2020* van het BES-fonds:

- is op totaalniveau rechtmatig;
- is op totaalniveau betrouwbaar en ordelijk en voldoet aan de regels voor het inrichten van de jaarverslagen.

3.2.2 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op artikelniveau

In deze paragraaf geven wij ons oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op artikelniveau.

De financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2020* van het BES-fonds:

- is op artikelniveau rechtmatig;
- is op artikelniveau betrouwbaar en ordelijk en voldoet aan de regels voor het inrichten van de jaarverslagen.

4.

Bedrijfsvoering

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten van ons onderzoek naar de bedrijfsvoering. We beschrijven kort in hoeverre de situatie is veranderd vergeleken met 2019 en we staan stil bij enkele belangrijke ontwikkelingen in de bedrijfsvoering (§ 4.1). Aansluitend geven we een oordeel over de bedrijfsvoering (§ 4.2). Vervolgens beschrijven we de onvolkomenheid meer in detail (§ 4.3) en bespreken we belangrijke risico's en aandachtspunten (§ 4.4).

4.1 Ontwikkelingen in de bedrijfsvoering

De minister van BZK gaat in op de bedrijfsvoering van het ministerie in het *Jaarverslag 2020* van het Ministerie van BZK (VII). Volgens de minister had de coronacrisis een zeer grote impact op het directoraat-generaal Koninkrijksrelaties. In 2020 is veel extra werk verzet, door steun te bieden aan de landen binnen het Koninkrijk en aan de BES-eilanden in de vorm van noodpakketten, voedselhulp en leningen. Tegen het einde van het jaar heeft Nederland overeenstemming bereikt met Aruba, Curaçao en Sint-Maarten over de landspakketten en de oprichting van een Caribisch Orgaan voor Hervorming en Ontwikkeling (COHO).

De kwaliteit van het financieel beheer van het Ministerie van BZK stond in 2020 onder druk. In ons Rapport bij het *Jaarverslag 2020* van het Ministerie van BZK (VII) besteden we hier aandacht aan.

4.2 Oordeel over de bedrijfsvoering

In deze paragraaf geven wij ons oordeel over de bedrijfsvoering van Koninkrijksrelaties.

De onderdelen van de bedrijfsvoering van Koninkrijksrelaties die wij hebben onderzocht, voldeden in 2020 aan de gestelde eisen, met uitzondering van 1 onvolkomenheid.

Figuur 5 Onvolkomenheden bij Koninkrijksrelaties (IV)

Onvolkomenheden bij Koninkrijksrelaties

Bestaande onvolkomenheden	2017	2018	2019	2020	
1. Informatiebeveiliging Rijksdienst Caribisch Nederland					

 Onvolkomenheid

 Ernstige onvolkomenheid

 Opgelost: de maatregelen die zijn uitgevoerd om de onvolkomenheid op te lossen, werken

 Er is in het afgelopen jaar ontwikkeling aangetoond in het oplossen van de onvolkomenheid

 Er is in het afgelopen jaar weinig/geen ontwikkeling aangetoond in het oplossen van de onvolkomenheid

4.3 Onvolkomenheden

4.3.1 Informatiebeveiliging

Wereldwijd zijn overheden vrijwel dagelijks doelwit van cyberaanvallen. Zo werd eind 2020 bekend dat hackers bij meerdere Amerikaanse ministeries waren binnengedrongen. Ook in Nederland is de publieke sector een doelwit. Recente cyberaanvallen op de gemeente Hof van Twente, de Partij van de Arbeid en hogeronderwijsinstellingen in Amsterdam illustreren dat. In het licht van deze permanente dreiging oordeelt de Algemene Rekenkamer over de informatiebeveiliging van ministeries en Hoge Colleges van Staat. Het massale thuiswerken als gevolg van de coronacrisis maatregelen bracht in 2020 nieuwe risico's. Met het samenwerken op afstand maakte de overheid zich afhankelijk van de beschikbaarheid van digitale middelen en de waarborgen die ze moeten bieden bij het vertrouwelijk delen van informatie. In een focusonderzoek naar digitaal thuiswerken constateerden we in 2020 dat ambtenaren ICT bij het thuiswerken soms gebruiken op een manier die risico's voor de informatiebeveiliging met zich meebrengt. Bijvoorbeeld door tegen de afspraken in vertrouwelijke informatie te delen via WhatsApp.

4.3.2 Bevindingen

De Shared Service Organisatie Caribisch Nederland (SSO-CN) is een onderdeel van de Rijksdienst Caribisch Nederland en levert ondersteuning aan departementen en uitvoeringsorganisaties op de BES-eilanden. In het verantwoordingsonderzoek 2019 concludeerden we dat de SSO-CN stappen had gezet om de onvolkomenheid op het gebied van informatiebeveiliging op te lossen. Toch zagen wij op bijna alle onderzochte onderdelen van de informatiebeveiliging nog risico's. We handhaafden de onvolkomenheid op de informatiebeveiliging van de door de SSO-CN geleverde generieke ICT-dienstverlening en deden 5 aanbevelingen. 3 daarvan kwamen nog voort uit het verantwoordingsonderzoek 2018.

Wij vroegen met onze aanbevelingen om meer aandacht voor de uitvoering en documentatie van interne controlemaatregelen, het maken van goede afspraken met afnemers van SSO-CN over taken en verantwoordelijkheden en het scheppen van duidelijkheid over de gewenste ontwikkelcapaciteit. Over het jaar 2020 constateren wij dat alleen de aanbeveling om duidelijkheid te scheppen over de gewenste ontwikkelcapaciteit is opgevolgd.

Wij hebben begrip voor de context waarin de SSO-CN opereert, waaronder de beperkte personele omvang en het werken conform het per januari 2021 geldende nieuwe beleidskader voor het Ministerie van BZK. Tegelijkertijd constateren wij dat afspraken en maatregelen bij SSO-CN veelal gebaseerd zijn op informele processen. In maart 2020 werd, als gevolg van de coronacrisis, thuiswerken de norm bij de rijksoverheid. Om de informatiebeveiligingsrisico's bij het thuiswerken te verkleinen, heeft de SSO-CN expliciet de focus gelegd op het vergroten van het bewustzijn bij medewerkers over informatiebeveiliging. Hiervoor heeft SSO-CN zowel richting medewerkers als leidinggevenden acties ondernomen. Zo is een apart handboek COVID-19 RCN opgesteld en is hierover extra gecommuniceerd via intranet.

4.3.3 Conclusie en aanbevelingen

Wij concluderen dat 1 van onze 5 aanbevelingen is opgevolgd en dat de SSO-CN expliciet de focus heeft gelegd op het informatiebeveiligingsbewustzijn van medewerkers bij het thuiswerken als gevolg van de coronacrisis. Naast deze ontwikkelingen constateren wij risico's op alle door ons onderzochte aspecten van informatiebeveiliging bij de SSO-CN. We concluderen dat de SSO-CN de risico's op het gebied van informatiebeveiliging onvoldoende beheerst en beoordelen dit ook voor 2020 als een onvolkomenheid.

Wij herhalen de nog niet opgevolgde aanbevelingen uit de verantwoordingsonderzoeken 2018 en 2019:

- Schenk meer aandacht aan de uitvoering en documentatie van (verbijzonderde) interne controlemaatregelen en onderneem daartoe actie.
- Maak goede afspraken met afnemers van SSO-CN over taken en verantwoordelijkheden bij het behalen van de informatiebeveiligingsdoelstellingen.
- Leg afspraken over taken en verantwoordelijkheden voor het behalen van informatiebeveiligingsdoelstellingen helder vast. Dit zorgt ervoor dat de continuïteit van de werkzaamheden voor informatiebeveiliging door de sleutelfunctionarissen, zoals de chief information security officer (CISO), wordt geborgd.
- Zorg naast de inrichting van het risicomanagement voor informatiebeveiliging ook voor de monitoring op deze risico's. Zorg dat deze voldoende worden beheerst en op verantwoorde wijze kunnen worden geaccepteerd, met als doel om informatie en informatiesystemen voldoende te beveiligen.

Met betrekking tot het vanaf 2021 geldende beleidskader van het Ministerie van BZK bevelen wij de minister van BZK aan om bij bovenstaande aanbevelingen waar mogelijk een rechtstreekse implementatie van deze richtlijnen bij SSO-CN te overwegen. Leg daarbij expliciet vast waar, gezien de context, een verbijzondering van dit beleid of richtlijnen noodzakelijk is voor de SSO-CN.

4.4 Belangrijke risico's en aandachtspunten in de bedrijfsvoering

4.4.1 Leningen aan de landen

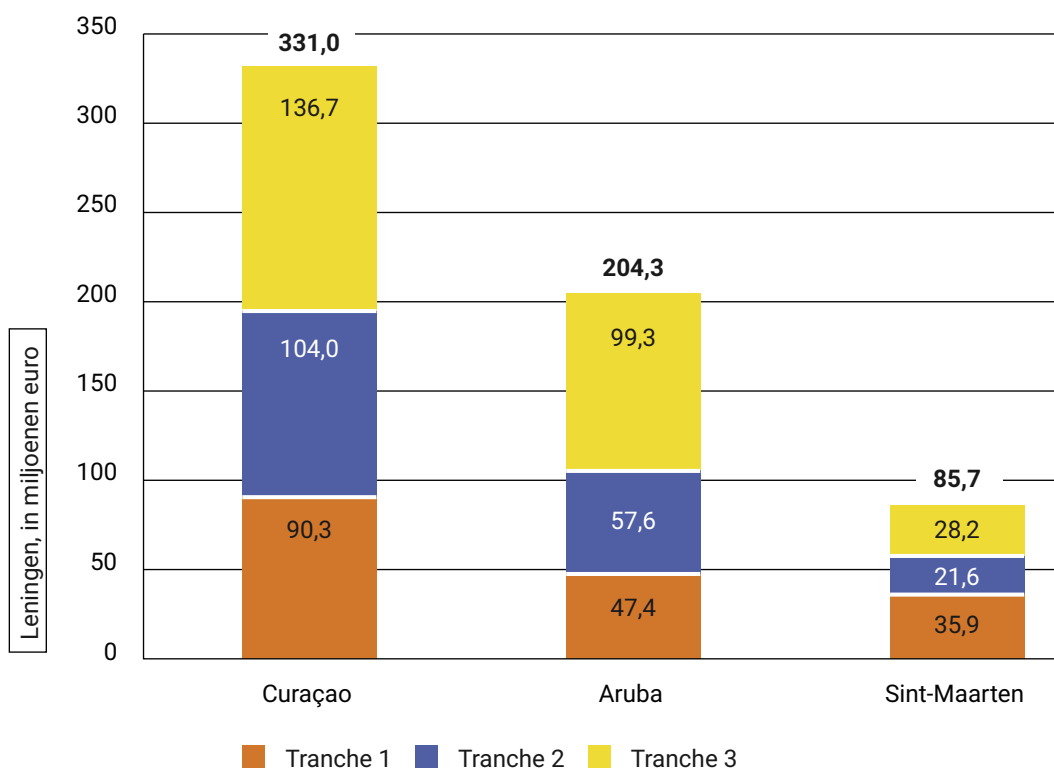
In het voorjaar van 2020 sloeg de coronapandemie wereldwijd toe, met een economische crisis tot gevolg. Op Aruba, Curaçao en Sint-Maarten vielen de inkomsten uit het toerisme grotendeels weg. Het gevolg hiervan was dat de overheden van deze 3 landen in financiële problemen kwamen.

Daarom heeft Nederland de landen geholpen met zowel noodhulp als leningen.

In 2020 heeft Nederland in 3 tranches voor in totaal € 621 miljoen leningen verstrekt aan Aruba, Curaçao en Sint-Maarten.

Figuur 6 Verstrekte leningen aan Aruba, Curaçao en Sint-Maarten in 2020

De eilanden hebben in 2020 honderden miljoenen extra geleend

4.4.2 Nederlandse parlement te laat geïnformeerd over de eerste tranche aan leningen

In de *Begroting 2020* voor Koninkrijksrelaties was vanzelfsprekend geen rekening gehouden met het verstrekken van nieuwe leningen. Voor het verkrijgen van goedkeuring voor de benodigde begrotingsaanpassingen heeft de staatssecretaris van BZK gebruikt gemaakt van artikel 2.27 van de Comptabiliteitswet 2016. Dit artikel geeft de regering de mogelijkheid om in geval van een crisis of acute nood geld uit te geven voordat het Nederlandse parlement formeel heeft ingestemd met de begrotingsaanpassing. Het artikel bepaalt dat de regering in zo'n situatie wel het parlement vooraf per brief moet informeren over de te verrichten uitgave.

Bij de tweede en derde tranche van de leningen heeft de staatssecretaris van BZK het parlement geïnformeerd voorafgaand aan het verstrekken van de lening (BZK, 2020c-h). Bij de eerste tranche is de betreffende brief pas verstuurd nadat de uitgave was verricht. Doordat voor deze uitgave niet voldaan is aan de eisen van artikel 2.27 van de Comptabiliteitswet 2016 merken wij deze uitgave van 137,6 miljoen aan als onrechtmatig, zie § 3.1.

4.4.3 Risicoregelingen: toetsingskaders te laat naar het parlement

Leningen maken onderdeel uit van de zogenoemde risicoregelingen. Het aangaan van een nieuwe risicoregeling of het aanpassen van bestaande risicoregelingen is gebonden aan strenge regels. Deze regels zijn opgenomen in het beleidskader risicoregelingen. Onder meer is bepaald dat het Nederlandse parlement voor elke nieuwe risico-regeling een toetsingskader ontvangt waarin een risicoanalyse is opgenomen.

In ons rapport *Coronacrisis: de risico's van garanties en leningen voor de overheids-financiën* constateerden we dat de staatssecretaris van BZK voor de eerste en tweede tranche het verplichte toetsingskader niet tijdig met het parlement heeft gedeeld (Algemene Rekenkamer, 2020). In het verantwoordingsonderzoek constateren we dat de staatssecretaris ook voor de derde tranche het opgestelde toetsingskader niet op tijd naar het parlement heeft gestuurd. Hierdoor heeft het parlement zich voor de besluitvorming over de betreffende begrotingsaanpassing minder goed een beeld kunnen vormen van de risico's die verbonden zijn aan de verstrekte leningen.

4.4.4 Aanbevelingen

Ook in 2021 zal het naar verwachting nodig zijn dat Nederland de liquiditeitspositie van Aruba, Curaçao en Sint-Maarten ondersteunt door leningen te verstrekken. Om goedkeuring te verkrijgen voor de benodigde begrotingsaanpassingen heeft de staatssecretaris van BZK in 2020 voor alle tranches gebruik gemaakt van de mogelijkheid die artikel 2.27 van de Comptabiliteitswet 2016 biedt om in een acute noodsituatie de uitgave te verrichten voordat de goedkeuring van het parlement is verkregen. Wij wijzen erop dat de mogelijkheid die de Comptabiliteitswet 2016 biedt, bedoeld is voor uitzonderlijke situaties waarin uitstel van het in uitvoering nemen van nieuw beleid naar het oordeel van de minister niet in het belang van het Rijk is. Als van een dergelijke dringende situatie geen sprake is, kan geen beroep op artikel 2.27 worden gedaan, ook al worden beide Kamers van het parlement vooraf geïnformeerd conform het vereiste van dit artikel. We bevelen de minister van BZK aan conform de Comptabiliteitswet 2016 dit artikel voortaan terughoudend toe te passen en na te gaan wat de mogelijkheden zijn om te borgen dat het Nederlandse parlement zijn budgetrecht kan uitoefenen door begrotingsaanpassingen goed te keuren voordat de betreffende uitgave plaatsvindt.

We bevelen de minister van BZK daarnaast aan om voor risicovolle regelingen tijdig een toetsingskader op te stellen en naar het parlement te sturen.

4.5 Problemen bij andere ministeries bij uitgaven aan Caribisch Nederland

Het grootste deel van de uitgaven aan de BES-eilanden is afkomstig van andere begrotingshoofdstukken dan de begrotingshoofdstukken Koninkrijksrelaties (IV) en het BES-fonds (H). In ons rapport bij het *Jaarverslag 2020* van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) kennen wij een onvolkomenheid toe aan het financieel beheer bij het verstrekken van sociale uitkeringen op de BES-eilanden. In ons rapport bij het *Jaarverslag 2020* van de overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad kennen wij een onvolkomenheid toe aan het financieel beheer van het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten.

Hoewel deze onvolkomenheden niet gerelateerd zijn aan uitgaven vanuit het begrotingshoofdstuk Koninkrijksrelaties (IV), beschrijven wij deze hier om zicht te bieden op alle problemen die wij zien bij de uitgaven aan Caribisch Nederland.

Onvolkomenheid financieel beheer bij verstrekking van sociale uitkeringen

Vanaf 2016 kenden we aan de Rijksdienst Caribisch Nederland Unit SZW (RCN-unit SZW) een onvolkomenheid toe. De RCN-unit SZW werkt aan het voortzetten van de in 2019 gestarte verbijzonderde interne controle en een meerjarig (2020/2021) verbetertraject voor de ICT. De werking van de maatregelen die getroffen zijn voor verbetering van het financieel beheer is door de extra werkzaamheden voor de noodregelingen en de niet uitgevoerde accountantscontrole door de reisbeperkingen nog niet vastgesteld. We concluderen dat de RCN-unit SZW nog bezig is structurele verbeteringen te implementeren en handhaven daarom de onvolkomenheid. Daarbij merken we wel op dat er sprake is van gestage voortgang en zicht op verbetering door de geplande implementatie van nieuwe IT-systemen (zie ook ons rapport bij het *Jaarverslag 2020* SZW (XV)).

Onvolkomenheid financieel beheer Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten

In het verantwoordingsonderzoek 2019 hebben wij bij het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten een onvolkomenheid in het financieel beheer vastgesteld. Wij stellen vast dat het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten is gestart met het doorvoeren van verbeteringen. Deels zijn deze in 2020 doorgevoerd. Het gaat bijvoorbeeld om het versterken van de financiële functie (vanaf september 2020), het creëren van bewustzijn bij medewerkers van het belang van een goede administratie en door factuureisen aan leveranciers te stellen. Omdat wij over 2020 nog niet kunnen vaststellen dat alle maatregelen werken, handhaven wij de onvolkomenheid (zie ook ons rapport bij het *Jaarverslag 2020 Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten van de Gouverneurs (IIB)*).

4.6 Oordeel over totstandkoming bedrijfsvoeringsinformatie

Voor informatie over de bedrijfsvoering ten behoeve van het begrotingshoofdstuk Koninkrijksrelaties en het BES-fonds verwijst de minister van BZK naar de bedrijfsvoeringsparagraaf die zij heeft opgenomen in het *Jaarverslag 2020* van het Ministerie van BZK (VII). Ons oordeel over de totstandkoming van de daar opgenomen bedrijfsvoeringsinformatie geven wij in ons rapport bij het *Jaarverslag 2020* van het Ministerie van BZK (VII).

5.

Beleidsresultaten

In dit hoofdstuk bespreken we de uitkomsten van ons onderzoek naar de voortgang van de wederopbouw van Sint-Maarten (§ 5.1). We ronden dit hoofdstuk af met een oordeel over de totstandkoming van de beleidsinformatie in het *Jaarverslag 2020* van Koninkrijksrelaties (IV) en het BES-fonds (H) in § 5.2 en § 5.3.

5.1 Beleids casus

5.1.1 Nederlandse bijdrage aan de wederopbouw van Sint-Maarten

In september 2017 werd het eiland Sint-Maarten getroffen door orkaan Irma. Deze zware orkaan leidde tot veel menselijk leed en enorme schade aan onder meer de economie, infrastructuur, huizen en bedrijven op het eiland. Nederland besloot om in totaal € 550 miljoen ter beschikking te stellen voor de wederopbouw. Het grootste gedeelte hiervan – maximaal € 470 miljoen – wordt besteed via een trustfonds onder beheer van de Wereldbank (BZK, 2018a).

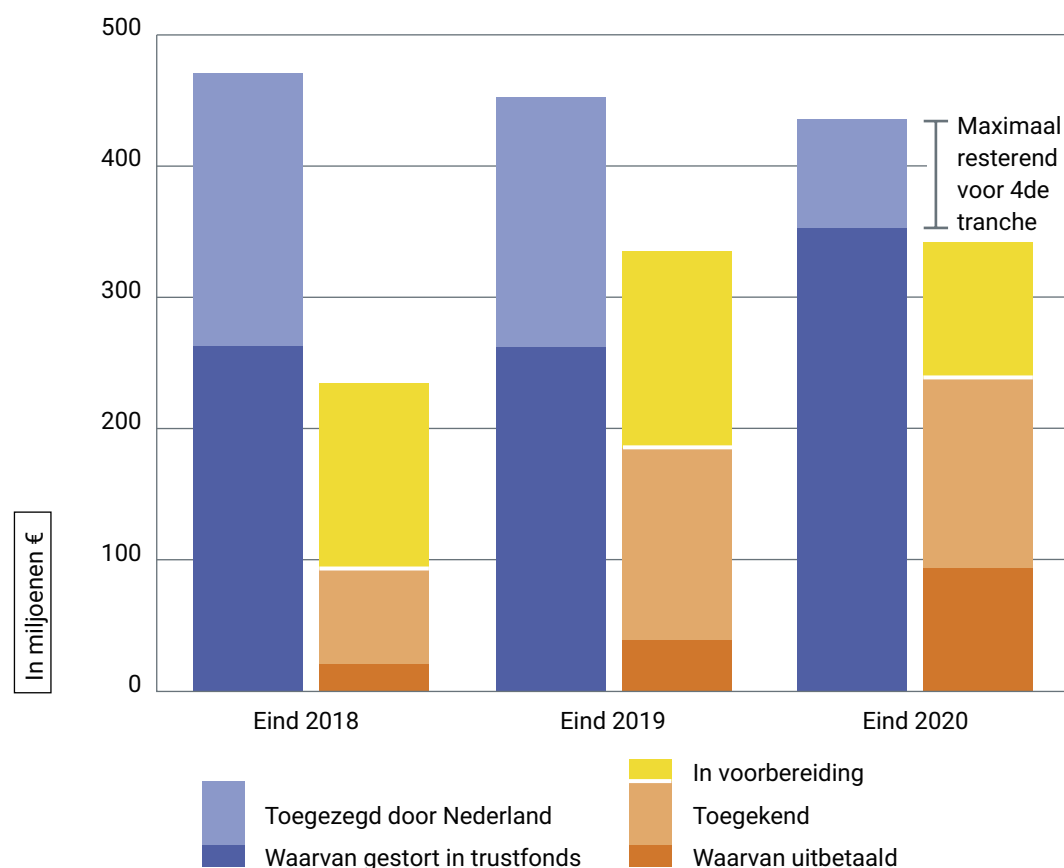
Eind 2018 hebben wij de geboekte voortgang in kaart gebracht via een focusonderzoek. Uit ons onderzoek ter plaatse bleek dat Sint-Maarten voor het versnellen van de wederopbouw niet alleen financiële steun nodig heeft, maar ook ondersteuning bij de besteding van het geld. Sindsdien rapporteren we in onze verantwoordingsonderzoeken over de voortgang van de wederopbouw. Dit jaar zijn we nagegaan of procedures zijn versneld en of het herstel van huizen, scholen en schuilplaatsen conform planning verloopt. Daarnaast brengen we de voortgang van de besteding van middelen in kaart. We hebben geen onderzoek ter plaatste verricht.

5.1.2 Beschikbaar gestelde bedrag grotendeels toegekend aan projecten

Wanneer we naar het gehele trustfonds kijken, dan zien we dat voor circa 75% van het maximaal toegezegde budget projecten worden uitgevoerd of in voorbereiding zijn, zie figuur 7.

Figuur 7 Voortgang besteding middelen uit het trustfonds (in miljoenen €)

75% van het maximaal toegezegde budget is geoormerkt

Tussen het maximale bedrag dat Nederland heeft toegezegd en het bedrag dat Nederland tot nu toe heeft gestort in het trustfonds zit nog een ruimte van circa € 118,2 miljoen. De verstrekte liquiditeitssteun voor het jaar 2018 gaat hier nog van af. Voor de vulling van het trustfonds resteert dus nog een maximaal bedrag van € 101,1 miljoen. Deze middelen staan tot uiterlijk eind 2021 gereserveerd op de Aanvullende Post bij het Ministerie van Financiën (BZK, 2018b).

In de voorbereidende fase zitten projecten waarvoor nog geen bindende afspraken zijn gemaakt met beoogde uitvoerders. In deze fase zitten 3 nieuwe projecten:

- het *Sint-Maarten Digital Government Transformation Project*;
- het *Resilient Schools Project*;
- het *Solid Waste Management and Environmental Improvement Project*.

Daarnaast worden 2 budgetverhogingen van reeds lopende projecten tot deze fase gerekend. Binnen het *Emergency Recovery Project I* worden onder meer de kritieke infrastructuur, woningen en nutsvoorzieningen hersteld. Voor dit project zijn in 2020 de begrote uitgaven verhoogd van € 46,2 miljoen naar € 83,9 miljoen. Voor het oplossen van de vuilstortproblematiek binnen het *Emergency Debris Management Project* is de budgetplanning in 2020 bijgesteld van € 20,9 miljoen naar € 41,8 miljoen.¹

De omvang van de middelen die de Wereldbank heeft toegekend, steeg in 2020 van € 183,7 miljoen naar € 236,1 miljoen. Dit bedrag bestaat uit afgesloten overeenkomsten voor wederopbouwprojecten en middelen die zijn toegekend aan de Wereldbank voor zowel het beheer van het trustfonds als de werkzaamheden die zij uitvoert.

Zodra de Wereldbank geld uit het trustfonds heeft overmaakt aan de partij waarmee de overeenkomst voor het realiseren van een project is afgesloten, komt dit (deel van het) project terecht in de categorie 'uitbetaald'. Eind 2020 had de Wereldbank € 92,0 miljoen uitbetaald. Het grootste deel van dit bedrag, € 78,9 miljoen, is verstrekt aan het uitvoeren van wederopbouwprojecten. De overige € 13,1 miljoen is uitbetaald aan de Wereldbank. Van de uitbetaalde middelen was eind 2020 € 52,9 miljoen daadwerkelijk besteed.

5.1.3 Beperkte voortgang prioritaire wederopbouwprojecten

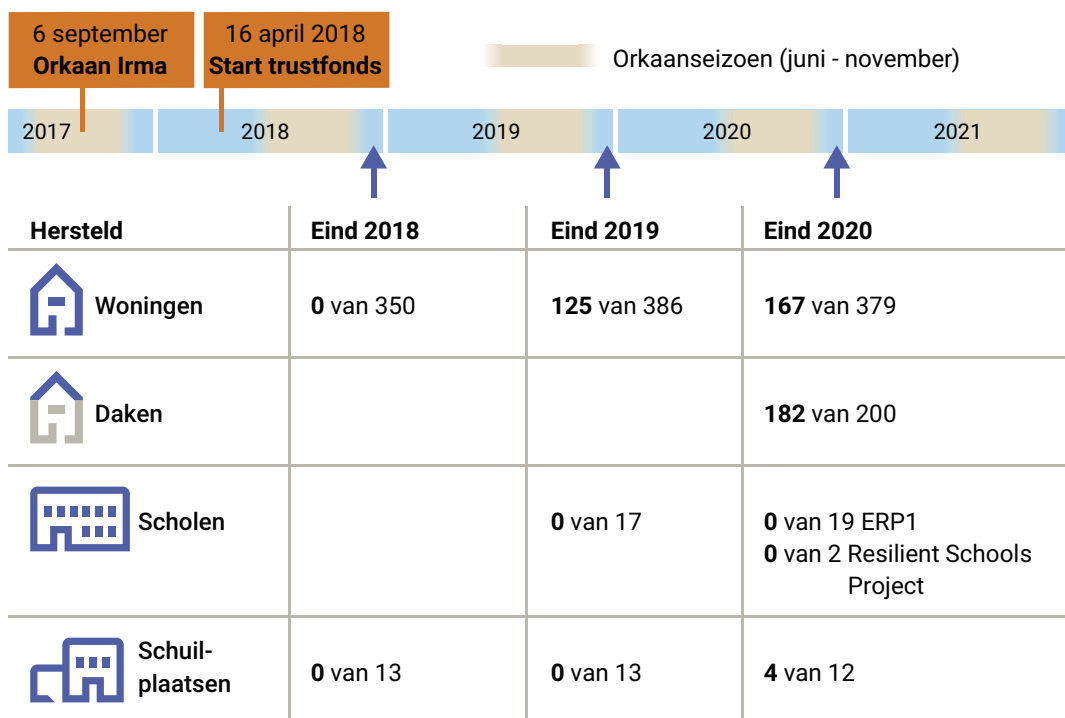
Op basis van satellietbeelden schatte het Rode Kruis in dat circa 4.891 gebouwen en woningen op Sint-Maarten, 39% van het totaal, in 2017 ernstige schade hebben opgelopen of volledig zijn verwoest (Rode Kruis, 2017). Niet voor al deze schade wordt gerekend op (financiële) ondersteuning vanuit de overheid van Sint-Maarten. Zo was in 2017 naar schatting iets minder dan de helft van de huishoudens op Sint-Maarten verzekerd tegen orkaanschade (De Wereldbank, 2019).

Een stuurgroep is verantwoordelijk voor de aansturing van het trustfonds. In deze stuurgroep zijn Nederland, Sint-Maarten en de Wereldbank vertegenwoordigd. Ondanks dat het herstel van huizen, scholen en schuilplaatsen door de stuurgroep als '(top)prioriteit' is benoemd, is de voortgang beperkt.²

Hieronder gaan we uitgebreider in op deze wederopbouwprojecten.

Figuur 8 Voortgang herstel van woningen, daken, scholen en schuilplaatsen

Ruim 3,5 jaar na orkaan Irma is nog maar een deel van de schade hersteld

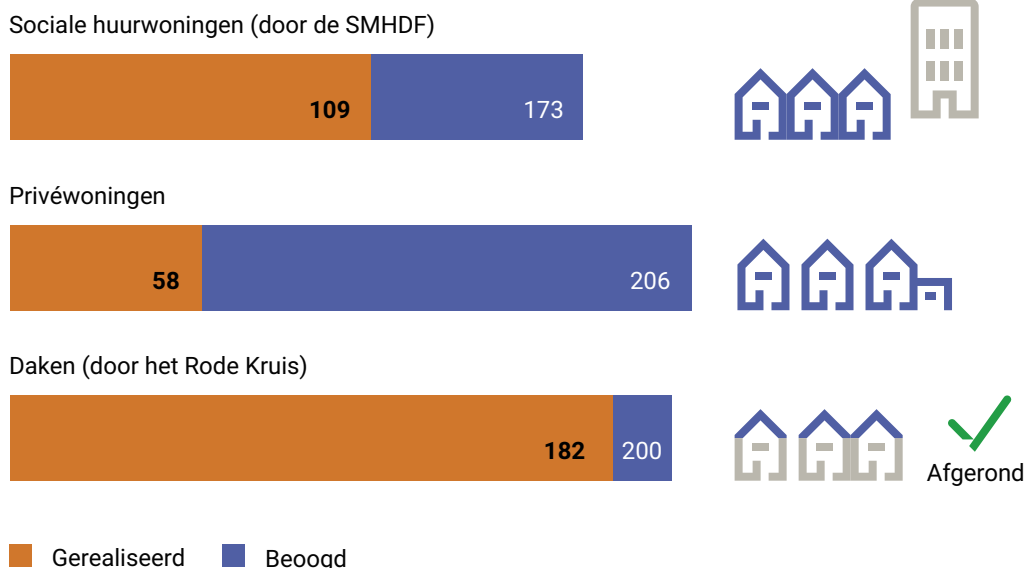
167 woningen orkaanbestendig hersteld met middelen uit het trustfonds

Het streven is om met middelen uit het trustfonds 379 woningen en 200 daken te herstellen. Hierbij is het principe *'Building Back Better'* leidend. Dit houdt onder meer in dat nieuwbouw bestand moet zijn tegen orkanen van categorie 5 en hoger, en dat men ernaar streeft om duurzaam te (her)bouwen (De Wereldbank, 2018c).

In het *Jaarverslag 2020* van Koninkrijksrelaties geeft de minister van BZK aan dat er in 2020, ondanks de verkiezingen op Sint-Maarten en de coronacrisis, voortgang is geboekt met het repareren van woningen (BZK, 2021). Figuur 9 geeft weer welke voortgang er tot en met 2020 is geboekt met het herstellen van huizen en daken. Inmiddels is 44% van het aantal beoogde woningen hersteld en is het project van het Rode Kruis, dat zich richtte op het herstellen van daken, afgerond.

Figuur 9 Voortgang herstel van woningen en daken

Bijna de helft van het beoogde aantal huizen is hersteld

We plaatsen de volgende kanttekeningen bij de geboekte voortgang.

Daken niet orkaanbestendig hersteld

Het Rode Kruis gebruikt een hersteltechniek die niet in alle gevallen leidt tot orkaanbestendige daken. Hierdoor bestaat de kans dat gerepareerde daken bij een volgende orkaan opnieuw worden weggevaagd en andere (gerepareerde) woningen beschadigen.

Onverzekerde huiseigenaren

Zowel de *Sint-Maarten Housing Development Foundation* als het merendeel van de huiseigenaren op Sint-Maarten was in 2017 niet (voldoende) verzekerd tegen orkaanschade (De Wereldbank, 2019). Zonder aanvullende maatregelen is het onwaarschijnlijk dat meer huiseigenaren een verzekering kunnen afsluiten. De Wereldbank verwacht dat de verzekeringspremies wegens dalende winsten en solvabiliteitsproblemen met 30-60% zullen stijgen, waardoor het voor meer huiseigenaren onbetaalbaar wordt om een verzekering af te sluiten (De Wereldbank, 2020b).

Bijdrage aan probleem

Het aantal te herstellen woningen is bepaald op basis van criteria die de overheid van Sint-Maarten heeft opgesteld. De focus ligt hierbij op sociale huurders en huiseigenaren met een laag inkomen. Via de lopende projecten zullen uiteindelijk 379 woningen worden hersteld. Onduidelijk is welk deel van de inwoners na de geplande werkzaamheden beschikt over een woning die bouwtechnisch in orde is.

Reparatiewerkzaamheden aan eerste 3 scholen nog niet afgerond

Binnen het *Emergency Recovery Project I* wordt beoogd om bij 19 scholen relatief eenvoudige herstelwerkzaamheden uit te voeren. Volgens planning zijn de werkzaamheden aan de eerste 3 scholen begin 2021 afgerond. Voor 2 andere scholen zijn meer ingrijpende herstelreparaties nodig. Hiervoor wordt het *Resilient Schools Project* voorbereid. Dit project was eind 2020 nog niet goedgekeurd.

Eerste 4 schuilplaatsen zijn orkaanbestendig hersteld

Begin 2020 is – gelet op het aankomende orkaanseizoen in juli – het herstel van schuilplaatsen door de stuurgroep tot de hoogste prioriteit benoemd. Eind 2020 zijn 4 van de 12 schuilplaatsen orkaanbestendig hersteld. De oplevering van de overige 8 schuilplaatsen vindt volgens planning plaats in februari 2021.

Genoemde oorzaken voor de trage voortgang

In de jaarrapportage over 2020 noemt de Wereldbank 2 oorzaken die een snelle(re) implementatie van de wederopbouwprojecten in de weg staan. Allereerst wordt gewezen op de politieke instabiliteit. De val van het kabinet van Sint-Maarten in september 2019 heeft tot maart 2020 gezorgd voor vertraging in de besluitvorming. Daarnaast worden in de rapportage de coronacrisis maatregelen genoemd, waardoor vanaf maart 2020 de infrastructurele werken tijdelijk geen doorgang konden vinden en internationale medewerkers niet of alleen op afstand beschikbaar waren. De beperkte uitvoeringscapaciteit en de schaalgrootte van Sint-Maarten vormen daarnaast een structureel probleem. De geringe marktomvang, de beperkte beschikbaarheid van benodigde arbeidskrachten en de huidige wet- en regelgeving vragen om extra inspanningen bij het aantrekken van bedrijven (De Wereldbank, 2020a). Daarnaast was het Nationaal Programmabureau Wederopbouw, dat ondersteuning biedt bij de besteding van de wederopbouwmiddelen, eind 2020 nog niet volledig bemenst. In totaal zijn 36 van de beoogde 45 medewerkers aangesteld.

5.1.4 Herprioritering noodzakelijk voor laatste fase van het trustfonds

De totale kosten van de wederopbouw van Sint-Maarten zijn geraamd op circa € 2 miljard (De Wereldbank, zonder datum). Binnen het trustfonds moet dus worden geprioriteerd: met de € 470 miljoen die Nederland maximaal beschikbaar stelt, kan slechts een deel van de benodigde wederopbouwprojecten worden uitgevoerd. Voor overige projecten kan worden gekeken naar de nationale begroting van Sint-Maarten, de private sector, particulier spaargeld en de internationale gemeenschap (De Wereldbank, 2018c).

Inmiddels is de bodem van het trustfonds in zicht. Nederland zal nog maximaal € 101,1 miljoen in het trustfonds storten. Het is maar de vraag of dit voldoende is om de lopende projecten allemaal uit te voeren. Zo is alleen al in 2020 de budgettraming voor lopende projecten met € 58,6 miljoen verhoogd. Mogelijk is dus ook een prioritering binnen de lopende projecten noodzakelijk. Deze projecten richten zich momenteel op uiteenlopende onderwerpen. Zo worden reparaties verricht aan huizen, scholen en schuilplaatsen, maar wordt ook gewerkt aan het vuilstortprobleem en aan het versterken van maatschappelijke organisaties. In lijn met de doelstelling van een duurzaam herstel lijkt het raadzaam om hierbij prioriteit toe te kennen aan de afronding van projecten die ervoor zorgen dat de bevolking van Sint-Maarten minder schade ondervindt van een eventuele volgende orkaan (BZK, 2020k).

5.1.5 Aanbevelingen

Op dit moment is onzeker of de resterende € 101,1 miljoen voldoende is om de lopende wederopbouwprojecten af te ronden. We bevelen de minister van BZK daarom aan om er via de Nederlandse vertegenwoordiger in de stuurgroep van het trustfonds op aan te dringen geen nieuwe projecten in behandeling te nemen en om op korte termijn een gezamenlijke prioritering aan te brengen, door aan te geven welke lopende projecten zeker en met voorrang duurzaam moeten worden afgerond.

Daarnaast is een nieuwe Tweede Kamer gekozen. We geven de minister van BZK in overweging om de Tweede Kamer een briefing aan te bieden door de Nederlandse vertegenwoordiger in de stuurgroep van het trustfonds. Hij kan de stand van zaken toelichten en ingaan op de te stellen prioriteiten.

5.2 Oordeel over de totstandkoming beleidsinformatie Koninkrijksrelaties

Wij hebben ook de totstandkoming van de beleidsinformatie in het jaarverslag onderzocht, in aanvulling op ons onderzoek naar de resultaten van specifieke beleidsterreinen.

De beleidsinformatie in het *Jaarverslag 2020* van Koninkrijksrelaties (IV) is betrouwbaar tot stand gekomen en is niet strijdig met de financiële verantwoordingsinformatie.

5.3 Oordeel over de totstandkoming beleidsinformatie BES-fonds

Wij hebben ook de totstandkoming van de beleidsinformatie in het jaarverslag onderzocht, in aanvulling op ons onderzoek naar de resultaten van specifieke beleidsterreinen.

De beleidsinformatie in het *Jaarverslag 2020* van het BES-fonds (H) is betrouwbaar tot stand gekomen en is niet strijdig met de financiële verantwoordingsinformatie.

6.

Reactie minister en nawoord Algemene Rekenkamer

De minister van BZK heeft, mede namens de staatssecretaris van BZK, op 28 april 2021 gereageerd op ons conceptrapport. Hieronder geven we haar reactie samengevat weer. De volledige reactie staat op www.rekenkamer.nl/verantwoordingsonderzoek2020. We sluiten dit hoofdstuk af met ons nawoord.

6.1 Reactie minister van BZK

Informatiebeveiliging SSO-CN

De minister van BZK onderkent dat er nog niet voldoende vorderingen zijn gemaakt om een volledig AO/IC informatiebeveiliging werkend te hebben. Hierbij wijst ze erop dat begin 2021 het informatiebeveiligingsbeleid SSO-CN en het Jaarplan IB SSO-CN 2021 zijn vastgesteld.

SSO-CN heeft 1 van de 5 aanbevelingen opgevolgd en bij de andere 4 op onderdelen voortgang geboekt. De focus ligt in 2021 op een Plan Do Check Act (PDCA)-cyclus waarmee de minister invulling geeft aan nog 1 van onze aanbevelingen.

Leningen aan de landen

De minister erkent dat het parlement te laat is geïnformeerd over het toepassen van artikel 2.27 Comptabiliteitswet 2016 bij de eerste tranche leningen en dat voor de eerste 3 tranches de daarvoor vereiste toetsingskaders niet tijdig met het parlement zijn gedeeld. De noodsituatie als gevolg van de coronacrisis en de economische impact daarvan op landen dwongen tot spoedeisende maatregelen. Door de onzekere situatie was het in 2020 niet mogelijk om adequaat voor langere termijn de liquiditeitsbehoefte van de landen te ramen en leningen in de begroting op te nemen. De

minister geeft aan dat dat ook in 2021 het geval blijft en dat zij bij het informeren van het parlement nog enige tijd beroep zal doen op artikel 2.27 Comptabiliteitswet 2016. Voor tranches die in december 2020 en maart 2021 zijn verstrekt, zijn toetsingskaders tijdig met het parlement gedeeld. Bovendien zijn er in 2020 maatregelen getroffen om voor verdere tranches te waarborgen dat het parlement goed wordt geïnformeerd. Zodra er een raming voor de liquiditeitsbehoefte voor 2021 kan worden gemaakt, kan de Rijksministerraad besluiten over de afwijking van de begrotingsnormen van de landen. Dan kan de minister het parlement informeren over de maximumhoogte van de totaal te verstrekken leningen in 2021.

Wederopbouw Sint-Maarten

De minister is redelijk positief over de behaalde resultaten in 2020, maar erkent ook dat de wederopbouw sneller moet waar dat mogelijk is. Een aantal constatering en conclusies in ons rapport wekt volgens haar de verkeerde indruk. Zo wordt niet stilgestaan bij het aantal huizen dat is hersteld in de *early recovery*-fase, waarmee het totaal aan gerepareerde huizen op ruim 1.350 komt. Ook herkent de minister zich niet in het door ons geschetste beeld dat de reparatiewerkzaamheden aan de eerste 3 scholen relatief eenvoudig zijn. Daarnaast is de financiering voor het *Emergency Debris Management Project* niet alleen toegekend voor de vuilstortproblematiek, maar ook voor activiteiten zoals het verwijderen van scheeps- en autowrakken.

Voor 2 projecten, die in 2018 in een spoedprocedure van de grond zijn gekomen, was aanvullend budget nodig. De daadwerkelijke invulling, uitwerking en uitvoering van de activiteiten heeft later vorm en inhoud gekregen. Dat voorschrijdend inzicht en de constatering dat het één en ander duurder is dan gedacht, leidt tot aanvulling van het budget voor deze projecten. De minister geeft aan dat dit naar verwachting niet voor andere projecten geldt, omdat die in een reguliere projectcyclus tot stand zijn gekomen. De stuurgroep spreekt in het tweede kwartaal van 2021 over de verdeling van de resterende middelen van het trustfonds. Het budget zal dwingen tot het stellen van prioriteiten. Onze aanbeveling om een zekere mate van buffer aan te houden, zal de minister meenemen. De minister geeft aan dat er een technische briefing zal worden aangeboden aan de Vaste commissie voor Koninkrijksrelaties.

6.2 Nawoord Algemene Rekenkamer

Leningen aan de landen

De minister geeft in haar reactie aan dat zij ook in 2021 bij het verstrekken van nieuwe leningen aan de landen een beroep zal doen op de uitzonderingsmogelijkheid van artikel 2.27 Comptabiliteitswet 2016. Dit betekent dat zij bij voorbaat wil afwijken

van de hoofdregel om vooraf autorisatie aan het parlement te vragen. Wij wijzen de minister erop dat autorisatie van een verplichting of uitgave vooraf via een (suppletoire) begrotingswet het uitgangspunt van de wet is. Dit raakt de kern van het parlementaire budgetrecht. Slechts in uitzonderlijk gevallen kan hiervan worden afgeweken: als uitstel van het aangaan van de verplichting of het doen van de uitgave niet in het belang van de Staat is. Het parlement moet hierover altijd vooraf worden geïnformeerd. Nu de meest acute fase van de crisis voorbij is, lijkt het ons dat voorafgaande autorisatie door het parlement via goedkeuring van een incidentele suppletoire begrotingswet weer mogelijk is.

Bijlagen

Bijlage 1 Overzicht fouten en onzekerheden Koninkrijksrelaties 2020

Deze bijlage bevat een infographic met daarin de geconstateerde fouten en onzekerheden op totaalniveau en op artikelniveau. Op deze gegevens baseren wij ons oordeel over de verplichtingen en de uitgaven en ontvangsten in het *Jaarverslag 2020 Koninkrijksrelaties (IV)*.

Op onze website www.rekenkamer.nl/verantwoordingsonderzoek2020 vindt u een overzicht van alle gecontroleerde bedragen en fouten en onzekerheden die we aantreffen in:

- verplichtingen;
- uitgaven en ontvangsten;
- saldibalans;
- afgerekende voorschotten;
- baten-lastendiensten.

De infographic bevat ons oordeel op 2 criteria: *rechtmatigheid* en *betrouwbaarheid en ordelijkheid*. De figuur kent de volgende onderdelen:

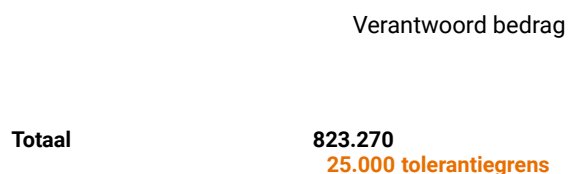
- Bovenaan staat de weergave van de fouten en onzekerheden op het totaal van de verantwoordingsstaat.

- Daarna volgen de begrotingsartikelen waarin het hoogste percentage fouten en onzekerheden is geconstateerd. Begrotingsartikelen waarin geen fouten en onzekerheden zijn geconstateerd zijn niet in de infographic opgenomen. Naast het verantwoorde totaalbedrag per begroting is het totaalbedrag per begrotingsartikel opgenomen.
- De verticale rode streep geeft de tolerantiegrens aan.
- De groene balk illustreert de relatieve financiële omvang van het begrotingsartikel ten opzichte van het totaalbedrag per begroting.

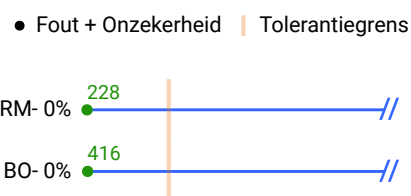
Verplichtingen (bedragen x € 1.000)

Koninkrijksrelaties (IV)

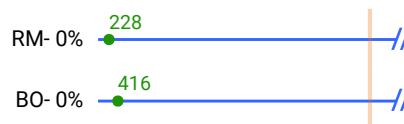
Verplichtingen Bedragen x € 1.000

Rechtmatigheid (RM) Betrouwbaarheid en ordelijkheid (BO)

4. Bevorderen sociaaleconomische structuur

Uitgaven en ontvangsten (bedragen x € 1.000)

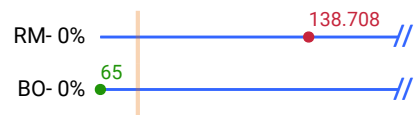
Koninkrijksrelaties (IV)

Uitgaven + Ontvangsten Bedragen x € 1.000

	Verantwoord bedrag
Totaal	915.442 25.000 tolerantiegrens

Rechtmatigheid (RM) Betrouwbaarheid en ordelijkheid (BO)

● Fout + Onzekerheid | Tolerantiegrens

5. Schuldsanering/lopende inschrijving/leningen	696.629 34.831 tolerantiegrens
---	-----------------------------------

6. Apparaat	30.942 3.094 tolerantiegrens
-------------	---------------------------------

Bijlage 2 Over het verantwoordingsonderzoek

In ons jaarlijkse verantwoordingsonderzoek beoordelen wij de jaarverslagen die de ministers op Verantwoordingsdag aanbieden aan de Staten-Generaal. Wij onderzoeken ook de bedrijfsvoering en beleidsresultaten van de ministeries gedurende het begrotingsjaar.

Wij voeren ons onderzoek uit op basis van de internationale kwaliteitsstandaarden voor rekenkamers, de International Standards of Supreme Audit Institutions (ISSAIs). Ons kwaliteitssysteem vereist dat wij onafhankelijk, integer en deskundig zijn, gedegen onderzoek doen, onze oordelen goed onderbouwen met feiten en daarover helder rapporteren. We waarborgen de kwaliteit van onze onderzoeksrapporten door een interne kwaliteitstoets uit te voeren.

Deze bijlage beschrijft kort de manier waarop wij ons verantwoordingsonderzoek uitvoeren. Een uitgebreide methodologische verantwoording staat op onze website: www.rekenkamer.nl/verantwoordingsonderzoek2020.

Financiële informatie

De financiële verantwoordingsinformatie die wij onderzoeken bestaat uit de rijksrekening en de rijkssaldibalans in het Financieel Jaarverslag van het Rijk, en de jaarverslagen van de ministeries (art. 7.12 CW 2016, 1e lid onder c). De minister van Financiën is verantwoordelijk voor het opmaken van het Financieel Jaarverslag van het Rijk (art. 2.29 CW 2016, 4e lid).

Wij onderzoeken of:

- de financiële verantwoordingsinformatie in de rijksrekening en de rijkssaldibalans aansluit op de financiële verantwoordingsinformatie in de verantwoordingsstaten en de saldibalansen in de jaarverslagen van de ministeries (art. 3.8 CW 2016, 2e lid);
- de financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen van de ministeries aan de wettelijke eisen voldoet.

Op basis van ons onderzoek geven wij een verklaring van goedkeuring bij de rijksrekening en de rijkssaldibalans (art. 7.14 CW 2016, 2e lid). Deze verklaring is een voorwaarde voor de Staten-Generaal om, aan de hand van het betreffende jaarverslag, goedkeuring te kunnen verlenen aan de minister voor het gevoerde financieel beheer (art. 2.40 CW 2016, 2e lid).

De verklaring van goedkeuring nemen wij op in ons rapport *Staat van de rijksverantwoording*. Hierin geven wij een beschouwing over het jaar dat is onderzocht. Het oordeel van de Algemene Rekenkamer is een bestuurlijk oordeel, geen controleverklaring zoals een accountant afgeeft. Wij kunnen bij onze verklaring een aantekening plaatsen als wij bezwaar hebben gemaakt tegen het financieel beheer, de materiële bedrijfsvoering of de verantwoording daarover en dat bezwaar handhaven (art. 7.22 CW 2016, 6e lid).

Wij onderzoeken de jaarverslagen van de ministeries. De inhoud van de jaarverslagen is uitgewerkt in de Regeling Rijksbegrotingvoorschriften. De minister is verantwoordelijk voor het opmaken van het jaarverslag (art. 2.29 CW 2016, 2e lid).

Wij onderzoeken of de financiële verantwoordingsinformatie voldoet aan de normen van betrouwbaarheid, ordelijkheid en rechtmatigheid. Ook onderzoeken we of de jaarverslagen op de juiste manier zijn ingericht (art. 3.8 CW 2016, 1e lid).

Voor de normen voor onderzoek naar financiële informatie (financial audit) sluiten de ISSAIs aan bij de internationale controlestandaarden: de International Standards of Auditing (ISA). Deze standaarden stellen gedetailleerde eisen aan de planning en uitvoering van een controle en aan de rapportage daarover. Wij passen de ISSAIs toe, rekening houdend met de inrichting van het Nederlandse controlebestel en de comptabele regelgeving. De jaarverslagen van de ministeries worden gecontroleerd door de Auditdienst Rijk (ADR). De ADR geeft bij elk jaarverslag een controleverklaring af. Om efficiënt te werken maken wij zoveel mogelijk gebruik van de controlewerkzaamheden van de ADR. Wij toetsen jaarlijks het kwaliteitssysteem van de ADR en stellen risicogericht vast of de controlewerkzaamheden van de ADR goed zijn uitgevoerd en de bevindingen hebben geleid tot de juiste oordelen. Daartoe reviewen wij de controle van de ADR en voeren wij aanvullende eigen controlewerkzaamheden uit. Daarnaast ligt onze opdracht en de formulering van ons oordeel vast in de Comptabiliteitswet.

Wij leggen onze bevindingen en conclusies uit het onderzoek vast in een rapport per jaarverslag (art. 7.14 CW 2016, 1e lid). De Algemene Rekenkamer geeft bestuurlijke oordelen over de betrouwbaarheid, ordelijkheid en rechtmatigheid op totaalniveau en op artikelniveau.

Belangrijke fouten en onzekerheden lichten wij toe als uitzondering bij ons oordeel.

Een fout of onzekerheid kan om 2 redenen belangrijk zijn:

- op grond van de financiële omvang, als de fout of onzekerheid hoger is dan de tolerantiegrens;
- op grond van de aard van de fout, los van de financiële omvang.

Deze fouten en onzekerheden nemen wij op in een toelichtende paragraaf bij ons oordeel.

Bedrijfsvoering

De minister is verantwoordelijk voor:

- de bedrijfsvoering van het ministerie;
- het periodiek onderzoeken van de doeltreffendheid en doelmatigheid van die bedrijfsvoering;
- het begrotingsbeheer en de daartoe gevoerde administraties;
- het financieel beheer en de daartoe gevoerde administraties;
- het materieelbeheer voor zover dat betrekking heeft op roerende zaken en de daartoe gevoerde administraties (art. 4.1 CW 2016, 2e lid);
- het opmaken van het jaarverslag (art. 2.29 CW 2016, 2e lid).

Wij onderzoeken of:

- het begrotingsbeheer ordelijk en controleerbaar is (art. 3.2 CW 2016);
- het financieel beheer doelmatig, rechtmatig, ordelijk en controleerbaar is (art. 3.2 CW 2016);
- het verwerven, beheren en afstoten van materieel doelmatig, rechtmatig, ordelijk en controleerbaar is (art. 3.4 CW 2016);
- de financiële administratie betrouwbaar en controleerbaar wordt ingericht en gevoerd (art. 3.5 CW 2016);
- de overige aspecten van de bedrijfsvoering, zoals informatiebeveiliging, IT-beheer, management control, sturing en toezicht, voldoen aan de daaraan te stellen eisen;
- de niet-financiële verantwoordingsinformatie in het jaarverslag over de bedrijfsvoering betrouwbaar tot stand is gekomen en niet strijdig is met de financiële verantwoordingsinformatie (art. 3.9 CW 2016).

De eisen waaraan de bedrijfsvoering moet voldoen zijn uitgewerkt in lagere regelgeving en/of opgenomen in beoordelingskaders die de Algemene Rekenkamer of andere organisaties hebben opgesteld. Waar dat van belang is, vermelden wij het normenkader dat wij hebben gehanteerd.

Het normenkader voor het verantwoordingsonderzoek naar de informatiebeveiliging komt voort uit de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). De BIO bevat maatregelen om informatiebeveiligingsrisico's te beheersen. We toetsen een selectie van deze beheersmaatregelen binnen 4 aandachtsgebieden: governance, organisatie, risicomanagement en incidentmanagement. Daarmee richten we ons op het fundament van de informatiebeveiliging binnen organisaties. We toetsen zowel de beschreven procedures en verantwoordelijkheidsverdeling op papier, als de werking daarvan in de praktijk.

Voor elke organisatie beoordelen we de effectiviteit van de beheersmaatregelen: in hoeverre dragen zij bij aan het beheersen van een informatiebeveiligingsrisico? Vervolgens bepalen we met een risico-impactanalyse de ernst van de bevinding per beheersmaatregel. De ernst hangt onder andere af van de context van het departement en of het ministerie aanvullende beheersmaatregelen heeft getroffen bij het risico. Daarnaast nemen we in ons eindoordeel mee in hoeverre onze aanbevelingen uit eerdere verantwoordingsonderzoeken zijn opgevolgd.

Het normenkader voor het onderzoek naar het lifecyclemanagement van het IT-landschap is gebaseerd op relevante normen en best practices uit de internationaal geaccepteerde raamwerken COBIT, ITIL en ASL. Deze normen en best practices zijn vervolgens gemodelleerd naar de situatie bij het Rijk.

Het normenkader is opgebouwd uit de 5 stappen in het lifecyclemanagementproces, het inzicht in het IT-landschap en de PDCA-cyclus van Deming (Plan, Do, Check, Act). In het verantwoordingsonderzoek 2020 beoordelen wij de beheersingsmaatregelen die zijn getroffen om te voldoen aan de normen met betrekking tot het inzicht in het IT-landschap.

Een groot deel van de taken en verantwoordelijkheden die horen bij lifecyclemanagement zijn belegd bij de departementale CIO's. We toetsen alleen de normen bij hun taken en verantwoordelijkheden voor het lifecyclemanagement. Deze taken en verantwoordelijkheden zijn bijvoorbeeld vastgelegd in (openbare) Kamerstukken, maar ook in stukken die in het rijksbrede CIO-beraad zijn gepasseerd.

Wij onderzoeken niet ieder jaar alle onderdelen van de bedrijfsvoering. Wij maken een selectie op basis van risicoanalyse en periodiciteit. Als wij in ons onderzoek tekortkomingen constateren in de bedrijfsvoering, vermelden wij deze. Wij spreken dan van (ernstige) onvolkomenheden. In onze rapporten geven we niet alleen informatie over de onvolkomenheden, maar ook over belangrijke risico's en aandachtspunten.

Daarnaast geven wij een oordeel over de totstandkoming van de bedrijfsvoeringsinformatie in het jaarverslag. Het onderzoek naar de betrouwbare totstandkoming richt zich op het proces van de totstandkoming van de informatie en minder op de informatie zelf. Wij geven dus geen oordeel over deze niet-financiële informatie.

Beleidsresultaten

De minister is verantwoordelijk voor:

- het ontwikkelen, vaststellen en uitvoeren van het beleid;
- het toezicht houden op het uitvoeren van het beleid;
- het periodiek onderzoeken van de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid;
- de in de begroting opgenomen informatie;
- de in het jaarverslag opgenomen informatie (art. 4.1 CW 2016).

Wij onderzoeken of:

- het gevoerde beleid doeltreffend en doelmatig is (art. 7.16 CW 2016);
- de niet-financiële verantwoordingsinformatie in het jaarverslag over het beleid betrouwbaar tot stand is gekomen en niet strijdig is met de financiële verantwoordingsinformatie (art. 3.9 CW 2016).

In het onderzoek gaat het vooral om de vraag of de belastingbetaler waar voor zijn geld krijgt en of de ministers het parlement hierover voldoende informeren. De eisen waaraan beleid moet voldoen zijn uitgewerkt in lagere regelgeving en/of opgenomen in beoordelingskaders die de Algemene Rekenkamer of andere organisaties hebben opgesteld. Waar dat van belang is, vermelden wij het normenkader dat wij hebben gehanteerd.

Wij selecteren de beleidsterreinen die wij onderzoeken op basis van thema en maatschappelijke relevantie. De concrete vraagstelling en normstelling verschilt per onderzoek.

Ons onderzoek naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid binnen het verantwoordingsonderzoek leidt tot bevindingen, conclusies en aanbevelingen. Daarnaast geven wij een oordeel over de totstandkoming van de beleidsinformatie in het jaarverslag. Het onderzoek naar de betrouwbare totstandkoming richt zich op het proces van de totstandkoming van de informatie en minder op de informatie zelf. Wij geven dus geen oordeel over deze niet-financiële informatie.

Bijlage 3 Literatuur

BZK (2018a). Brief van de staatssecretaris van BZK. *Stand van zaken wederopbouw Sint-Maarten en overeenkomst Wereldbank*. Kenmerk: 2018-0000182402.

BZK (2018b). Brief van de staatssecretaris van BZK. *Gevolgen van orkaan Irma*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2017–2018, 34 773, nr. 10.

BZK (2020a). Brief van de staatssecretaris van BZK. *Noodpakket banen en economie*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2019-2020, 35 420, nr. 18.

BZK (2020b). Brief van de staatssecretaris van BZK. *Wijziging van de begrotingsstaat van Koninkrijksrelaties (IV) voor het jaar 2020 (Incidentele suppletoire begroting inzake liquiditeitssteun Aruba, Curaçao en Sint-Maarten)*. Eerste Kamer, vergaderjaar 2019-2020, 35 443 nr. A.

BZK (2020c, 19 mei). Brief van de staatssecretaris van BZK. *Noodpakket banen en economie*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2019-2020, 35 420, nr. 37.

BZK (2020d). Brief van de staatssecretaris van BZK. *Wijziging van de begrotingsstaat van Koninkrijksrelaties (IV) voor het jaar 2020 (Derde incidentele suppletoire begroting inzake liquiditeitssteun 2e tranche Aruba, Curaçao en Sint-Maarten)*. Eerste Kamer, vergaderjaar 2019-2020, 35 474 nr. A.

BZK (2020e). Brief van de staatssecretaris van BZK. *Noodpakket banen en economie*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 35 420, nr. 177.

BZK (2020f). Brief van de staatssecretaris van BZK inzake Akkoord Curaçao en Nederland inzake voorwaarden. *Wijziging van de begrotingsstaat van Koninkrijksrelaties (IV) voor het jaar 2020 (Derde incidentele suppletoire begroting inzake liquiditeitssteun 2e tranche Aruba, Curaçao en Sint-Maarten)*. Eerste Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 35 474 nr. H.

BZK (2020g). Brief van de staatssecretaris van BZK. *Noodpakket banen en economie*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 35 420, nr. 186.

BZK (2020h). Brief van de staatssecretaris van BZK over het akkoord tussen Aruba en Nederland over de derde tranche liquiditeitssteun 2020. *Wijziging van de begrotingsstaat van Koninkrijksrelaties (IV) voor het jaar 2020 (Derde incidentele suppletoire*

begroting inzake liquiditeitssteun 2e tranche Aruba, Curaçao en Sint-Maarten).

Eerste Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 35 474 nr. I.

BZK (2020i). Brief van de staatssecretaris van BZK. *Noodpakket banen en economie.*

Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 35 420, nr. 203.

BZK (2020j). Brief van de staatssecretaris van BZK inzake akkoord derde tranche liquiditeitssteun Sint-Maarten. *Wijziging van de begrotingsstaat van Koninkrijksrelaties (IV) voor het jaar 2020 (Derde incidentele suppletoire begroting inzake liquiditeitssteun 2e tranche Aruba, Curaçao en Sint-Maarten).* Eerste Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 35 474 nr. K.

BZK (2020k). Brief van de staatssecretaris van BZK. *Gevolgen van de orkaan Irma.*

Tweede Kamer, vergaderjaar 2017–2018, 34 773, nr. 10. Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, 34 773, nr. 20.

BZK (2021). *Jaarverslag en slotwet Koninkrijksrelaties (IV) en het BES-fonds (H) 2020.*

De Wereldbank (2018c). Administration Arrangement concerning the Sint-Maarten Hurricane Irma Reconstruction, Recovery and Resilience Program Single-Donor Trust Fund. *Appendix.*

De Wereldbank (2019). *Strategic Framework 2019-2025. Sint-Maarten Reconstruction, Recovery and Resilience Trust Fund.* Washington, DC: The World Bank.

De Wereldbank (2020a). 'Annual Report: Sint-Maarten Recovery, Reconstruction and Resilience Trust Fund. January 1 – December 31, 2020'. Washington, DC: The World Bank.

De Wereldbank (2020b). 'Rapid Housing Sector Assessment: Sint-Maarten'. Washington, DC: The World Bank.

De Wereldbank (zonder datum a). 'Sint-Maarten National Recovery and Resilience Plan; A Roadmap to Building Back Better'. <http://www.sintmaartengov.org/Pages/default.aspx>, geraadpleegd op 19 november 2018.

Rode Kruis (2017). *Damage assessment St. Maarten. Date: 12 september 2017.* Via: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/stmaarten_damageassessment_510.pdf.

Bijlage 4 Eindnoten

- 1 Daarnaast heeft de stuurgroep van het trustfonds € 20,9 miljoen extra gereserveerd voor de uitvoering van werkzaamheden op de stortplaats.
- 2 Naast deze projecten zijn ook het *Airport Terminal Reconstruction Project*, het *Emergency Debris Management Project* en 'good governance' door de stuurgroep als prioritair aangemerkt.

Algemene Rekenkamer

Afdeling Communicatie

Postbus 20015

2500 EA Den Haag

070 342 44 00

voorlichting@rekenkamer.nl

www.rekenkamer.nl

Den Haag, mei 2021